

Gender a terroryzm – notatka ze szkolenia NATO Centrum Doskonałości NATO w Ankarze

dr Joanna Siekiera

28.06.2021

Notatka w skrócie:

- Konieczna jest powszechna wiedza o specyfice gender w konfliktach zbrojnych;
- Terroryzm oraz sposoby jego przeciwdziałania to kluczowe aspekty dla NATO;
- Rola Turcji w procesie stabilizacyjnym Bliskiego Wschodu jest ważna, a Ankarze zależy na poprawie wizerunku jako promotora praw człowieka, w tym praw kobiet.

Podczas trzech dni (15-17 czerwca 2021 r.) miało miejsce szkolenie pt. „Gender w terroryzmie oraz przeciwdziałaniu terroryzmowi: dane, analiza i odpowiedzi” zorganizowane, jak co roku, przez NATO-wskie Centrum Doskonałości Obrony Przeciwko Terroryzmowi z siedzibą w Ankarze, w Turcji¹. Choć tegoroczne seminarium odbyło się w formie zdalnej, w związku z obostrzeniami związanymi z epidemią SARS-CoV-2, nie brakowało chętnych do odbycia tego prestiżowego szkolenia. Autorka niniejszej notatki była jedyną Polką w gronie 30 uczestników, w przeważającej mierze będących pracownikami sił zbrojnych armii sojusznicych.

21 czerwca br. odbył się zaś Szczyt Liderów Politycznych², niezależnej NGO powiązanej jednak ideowo z Organizacją Paktu Północnoatlantyckiego. Podczas tego wydarzenia słowo wstępne wygłosił Sekretarz Generalny Organizacji, pochodzący z Norwegii Jens Stoltenberg. Kultura prawna, z jakiej pochodzi Stoltenberg jest nie bez znaczenia przy omawianiu równości płci oraz perspektywy gender w konfliktach zbrojnych. Otóż właśnie od osobistej dygresji zaczął on swoje przemówienie, transmitowane online dla osób pracujących w NATO bądź z nim powiązanych.

„Równość płci [gender, a zatem ról społecznych³, niekoniecznie odpowiadających biologicznym binarnym płciom] zawsze była dla mnie osobiście priorytetem, a praca, którą wykonujecie, aby promować przywództwo kobiet ma ogromne znaczenie dla nas wszystkich (...). Najlepszym sposobem ochrony naszego bezpieczeństwa oraz środowiska naturalnego jest pozostanie zjednoczonym we wszystkich dziedzinach, w których nasze społeczeństwa mają

¹ NATO Centre of Excellence Defence Against Terrorism: <https://www.tmmm.tsk.tr/index.html> (dostęp 22.06.2021).

² Women Political Leaders: <https://www.womenpoliticalleaders.org/> (dostęp 22.06.2021).

³ Zgodnie z oficjalną definicją przyjętą NATO: Role płciowe (gender roles) służą do opisanego zadań, czynności i zachowań, które każde społeczeństwo uważa za odpowiednie dla danej osoby na podstawie jej biologicznej lub postrzeganej płci.

coś do zaoferowania. Ponieważ wszyscy wiecie, że równość płci nie jest nie tylko rzeczą właściwą, ale i rozsądną. Tradycyjnie wojskowo kwestia ta była zawsze bardzo zdominowana przez mężczyzn, co w oczywistym względzie wpłynęło na NATO. Jako polityczno-wojskowy Sojuszu wciąż mamy przed sobą długą drogę w tym zakresie. Średnio bowiem odsetek kobiet w sojuszniczych siłach zbrojnych wynosi 12%, podczas gdy w ministerstwach obrony pracuje 8 kobiet na 30 urzędników. Te liczby są nadal niskie, ale i tak są znacząco wyższe niż dziesięć lat temu. Ma to niebagatelne znaczenie, ponieważ im bardziej zróżnicowane i równe pod względem płci są nasze armie, tym skuteczniej jesteśmy w stanie obronić nasze wartości, wraz z naszymi ludźmi”⁴.

Warsztat „Gender i terroryzm” został zorganizowany przez Dyrektora ds. Jakości w Centrum Doskonałości Obrony Przeciwko Terroryzmowi Demet Uzunoğlu, a także Dyrektora ds. Szkoleń, pułkownika Daniela W. Stone’a. Słowo wstępne dnia pierwszego zabrali także reprezentanci tych dwóch nacji – Turcji oraz Stanów Zjednoczonych: pułkownik Barbaros Dağlı (Dyrektor Centrum Doskonałości) oraz kontradmirał John W. Tammen Jr. Otworzyli oni sesję pt. „Analiza gender oraz perspektywa gender w przeciwdziałaniu terroryzmowi w teorii i praktyce”. Płeć (gender) występująca w normach prawa międzynarodowego, dokładniej w jego dyscyplinie – międzynarodowym prawie humanitarnym konfliktów zbrojnych (MPHKZ), zwanym także prawem humanitarnym czy prawem wojennym⁵ – występuje jako nacechowane wielowątkowo pojęcie. Z jednej bowiem strony NATO dąży do zrównania udziału kobiet w pozycjach na każdym szczeblu struktury, promuje istotną acz pomijaną wcześniej rolę kobiet w misjach zbrojnych, lecz z drugiej strony zbrodnie związane z przestępstwami seksualnymi podczas wojny w historii wojskowości dostrzeżono, skodyfikowano, a tym samym włączono do katalogu zbrodni wojennych, zbrodni przeciwko ludzkości oraz zbrodni ludobójstwa relatywnie niedawno. Miało to miejsce dopiero w następstwie wydania orzeczeń trybunałów wojennych rozstrzygających o przebiegu

⁴ NATO Multimedia Portal: <https://www.natomultimedia.tv/portal/index.html?category=22460> (dostęp 22.06.2021).

⁵ Terminologia jest kontrowersyjna, gdyż część naukowców zajmujących się MPHYZ wydziela z niego prawo wojenne jako część norm obowiązujących wyłącznie podczas konfliktu zbrojnego. Natomiast w nauczaniu amerykańskich oraz brytyjskich wojsk, z którym autorka miała do czynienia, w tym w terminologii NATO, Law of armed conflict (LOAC) utożsamiane jest z całym dorobkiem prawa humanitarnego. Zatem pojęcie prawa wojennego jest używane synonimicznie do MPHYZ, także przez autorkę. Dodatkowo należy zaznaczyć, iż samo pojęcie „prawa humanitarnego” nie posiada tak negatywnych konotacji jak nazwa „prawo wojenne”, stąd jest ono bardziej „poprawne politycznie”, a przez to także i promowane.

i skazaniu winnych zbrodniom wojennym w dwóch ludobójstwach dokonanych w latach 90. XX w. na Bałkanach oraz w Rwandzie.

Jak zostało to podkreślone przez panelistów, a także doprecyzowane przez uczestników kursu, perspektywa gender jest nie tylko skierowana na kobiety i ich rolę w społeczeństwie. Perspektywa ta jest bowiem istotna przy ocenie ryzyka ofiar cywilnych i szkód materialnych podczas operacji wojskowych⁶, zgodnie z wymogami prawa wojennego. Negatywne skutki, jakie misja może mieć dla ludności cywilnej, mogą być bardzo różne względem danych grup społeczeństwa, z perspektywy kobiet, mężczyzn, dziewcząt czy chłopców. Jeśli jedna z tych grup zostanie pominięta w ocenie ryzyka, a tak bywało względem pozyskania informacji od kobiet, operacja taka może naruszać normy prawa wojennego.

Perspektywa gender ukazuje wreszcie ogromne, acz wcześniej niebrane wcale pod uwagę, korzyści z wykorzystywania innych ról kobiet i mężczyzn, różnych, ale jednakowoż istotnych oraz wzajemnie się wspomagających i uzupełniających, podczas konfliktów zbrojnych. Zgodnie z doktryną przyjętą w NATO, której celem jest wszak zbiorowa obrona oraz zachowanie pokoju i bezpieczeństwa⁷, do efektywnej, tj. zgodnej z prawem międzynarodowym oraz prawem wewnętrznym organizacji, realizacji swoich operacji konieczne jest stosowanie perspektywy gender na każdym etapie oraz szczeblu działania. Stosowanie zatem perspektywy gender w konfliktach zbrojnych w ramach misji NATO jest prawnym obowiązkiem, wydajną strategią oraz niedocenianym wcześniej narzędziem do zwiększenia efektywności operacyjnej.

Dzień później odbyła się druga sesja warsztatów, pt. „Wymiar gender w prawno-kryminalnej odpowiedzi na terroryzm”. Bez wątplenia ta jednostka seminarium należała do najbardziej burzliwych, jako że sam termin gender nie jest jednoznacznie rozumiany przez państwa sojusznicze, co oddaje ich suwerenną podmiotowość także w kwestiach światopoglądowych. Otóż jak do tej pory jedynym źródłem prawa w prawie międzynarodowym regulującym tę kategorię językową jest Rzymski Statut Międzynarodowego Trybunału Karnego z 17 lipca 1998 r.⁸ Definicja gender zyskała status definicji prawnej w treści Art. 7 ust. 3: „Dla celów niniejszego statutu przyjmuje się, że pojęcie „płeć” (gender) odnosi się do dwóch płci: męskiej i żeńskiej w kontekście społecznym. Pojęcie „płeć” (gender) nie ma żadnego innego znaczenia

⁶ Mowa o różnych rodzajach operacji wojskowych, wśród których wyróżnia się operację militarną, stabilizacyjną, pokojową, humanitarną, etc.

⁷ Preambuła Traktatu Północnoatlantyckiego sporządzonego w Waszyngtonie dnia 4 kwietnia 1949 r. (Dz.U. 2000 r. Nr 87, poz. 970).

⁸ Rzymski Statut Międzynarodowego Trybunału Karnego z 17 lipca 1998 r. (Dz. U. z 2003 r. Nr 78, poz. 708).

od wskazanego powyżej.” Kolejne traktaty międzynarodowe także wskazują na równość dwóch płci, stosując zwrot „gender equality”, a nie „sex equality”. Podobnie, choć już bez definicji prawnej, hasło płci (gender) wskazane jest w art. 2 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych z 16 grudnia 1966 r.⁹ oraz art. 2 Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka z 10 grudnia 1948r.¹⁰ To wszak te dwie umowy międzynarodowe traktowane są w doktrynie prawa międzynarodowego jako podstawowe źródło praw człowieka.

Ostatni dzień potoczył się wokół podsumowań oraz sesji trzeciej pt.: „Uzależnione od gender: wycofanie się, resocjalizacja oraz reintegracja”. Terroryzm stanowi bezpośrednie zagrożenie dla bezpieczeństwa obywateli państw NATO oraz międzynarodowej stabilności i dobrobytu. Jest to trwałe globalne zagrożenie, które nie zna granic, narodowości ani religii. Dlatego jest wyzwaniem, któremu społeczność międzynarodowa musi wspólnie stawić czoła. Prace NATO w zakresie zwalczania terroryzmu skupiają się na zwiększaniu świadomości zagrożenia, rozwijaniu zdolności do przygotowania i reagowania oraz zwiększaniu zaangażowania z krajami partnerskimi i innymi podmiotami międzynarodowymi. Turcja znajduje się tutaj w strategicznym położeniu, nie tylko geopolitycznym, ale i światopoglądowym. Ankarze zależy na odbudowaniu wizerunku w sojuszniczych państwach Zachodu, dlatego tak usilnie stara się wykreować wizerunek członka NATO promującego równouprawnienie płci, ochronę i popularyzację praw człowieka, w tym praw kobiet. Samo Centrum Doskonałości jest wszak dotowane z budżetu państwa, a pracujący w nim specjaliści wojskowi oraz cywilni, jak również współpracujący naukowcy, dziennikarze i inni specjaliści, stanowią najwyższą klasę profesjonalistów. Wszystko to ma bowiem ukazać Turcję jako silnego oraz stabilnego partnera dla pozostałych państw sojuszniczych. Bez wątplenia jeszcze bardziej można to odczuć podczas kursów, warsztatów czy seminariów organizowanych w formie stacjonarnej.

Należy wreszcie wskazać, iż Turcja, gdzie prawo pozytywne łączy się jednoznacznie z prawem szariatu, stoi na straży definicji słowa gender jakie jest zapisane w Rzymskim Statucie Międzynarodowego Trybunału Karnego, tj. w jego pierwotnym znaczeniu – płci w sensie biologicznym, z podziałem na płeć żeńską i płeć męską. Należy w końcu wskazać na drugie znaczenie gender, które jest jednak nadinterpretowane, a używane częściej w języku potocznym czy dziennikarskim bądź w dyskursie politycznym, z czym Turcja się nie

⁹ Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych otwarty do podpisu w Nowym Jorku dnia 16 grudnia 1966 r. (Dz. U. z 1977 r. nr 38, poz. 167).

¹⁰ Powszechna Deklaracja Praw Człowieka przyjęta i proklamowana rezolucją Zgromadzenia Ogólnego ONZ. 217 A (III) w dniu 10 grudnia 1948 r.

identyfikuje, co dała jednoznacznie poznać wypowiedzią Konwencję Stambulską¹¹ z dniem 1 lipca 2011 r.¹² Gender jako płęć kulturowa przez niektórych prawników i aktywistów uznawana jest niejako za przeciwstawny termin do płęć biologicznej, a zatem sugerowane jest funkcjonowanie zwrotu płęć niebinarnej czy płęć niebiologicznej. Takie podejście ma przeciwników i zwolenników, zarówno w doktrynie prawa międzynarodowego, jak i psychologii¹³. Działalność Turcji na zewnątrz, w tym w ramach struktur NATO, obejmuje promowanie „klasycznych” wartości wraz z funkcjonowaniem pojęcia gender w jego pierwotnym znaczeniu, przy uwzględnieniu naturalnych różnic w funkcjonowaniu kobiety i mężczyzny, ich równoznacznych i równoprawnych ról w społeczeństwie, a wreszcie wykorzystaniu tych współzależności między dwiema płęciami na rzecz promocji pokoju i stabilności międzynarodowej podczas misji i operacji NATO.

¹¹ Konwencja Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej, sporządzona w Stambule dnia 11 maja 2011 r. (Dz. U. z 2015 r. poz. 961).

¹² Chart of signatures and ratifications of Treaty: https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/210/signatures?p_auth=oN4mdIrs (dostęp 22.06.2021).

¹³ Por. A. Moir, D. Jessel, *Płęć mózgu: o prawdziwej różnicy między mężczyzną a kobietą*, PIW, Warszawa 2002, wyd.3.

O AUTORCE

dr Joanna Siekiera. Prawnik międzynarodowy, doktor nauk społecznych, adiunkt na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Bergen w Norwegii. Była stypendystką rządu Nowej Zelandii na Uniwersytecie Victorii w Wellington, niemieckiego Institute of Cultural Diplomacy, francuskiego Institut de relations internationales et stratégiques. Uzyskała certyfikaty Rosyjskiej Szkoły Prawa Humanitarnego, UN CIMIC Training School oraz NATO Stability Policing Centre of Excellence.

Sfinansowano przez Narodowy
Instytut Wolności - Centrum Rozwoju
Społeczeństwa Obywatelskiego ze
środków Programu Rozwoju
Organizacji Obywatelskich na lata
2018 – 2030

JEŻELI DOCENIASZ NASZĄ PRACĘ, DOŁĄCZ DO GRONA NASZYCH DARCZYŃCÓW!

Z otrzymanych funduszy sfinansujemy powstanie kolejnych publikacji.

Możliwość wsparcia to bezpośrednia wpłata na konto Instytutu Nowej Europy: 95 2530 0008
2090 1053 7214 0001 tytułem: „darowizna na cele statutowe”.